8.10.2024

Hallintovaliokunta
00102 Eduskunta

LAUSUNTO

VIITE: HE 109/2024 VP

ASIA: JHL RY:N LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2025

TEEMA: Sisäinen turvallisuus

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry kiittää mahdollisuudesta lausua valtion talousarviosta vuodelle 2025. Lausuntomme painottaa Suomen kokonaisturvallisuuden osien riittävää rahoitusta ja resurssointia, jotta kokonaisturvallisuus toimisi oikealla tavalla. Kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä.

Julkisen talouden näkymät

Vaikka julkisen talouden alijäämä syvenee 3,7 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2024, on panostettava tulevaisuuteen. Investoinneilla saadaan aikaan kestäviä säästöjä. Höyläyksen vaikutus on hetkellinen. Suurten leikkausten tekeminen vain rahat edellä ei paranna valtion taloudellista tilannetta, vaan kurjistaa sitä entisestää. Maan talouden hoidossa on merkityksellistä panostaa ihmisten turvallisuuteen ja sisäisen turvallisuuden vaikuttavuuteen ulkoisen turvallisuuden rinnalla. Venäjän sodan uhka muuallakin kuin Ukrainassa vaatii yhteiskunnan sisäisen turvallisuuden toimijoiden rahoituksen turvaamista.

On aika myöntää, että valtiontalous on näivettynyt 20 vuoden aikana sellaiseen tilaan, että sitä on yksinkertaisesti kasvatettava, jotta olemassa olevista ja tulevista sisäisen turvallisuuden ja kokonaisturvallisuuden ulkoisista haasteista selvitään.

JHL:n mielestä valtion talousarvioesitys on ongelmallinen ja täynnä ristiriitoja, sillä

talousarvio ei vahvista julkista taloutta riittävästi eikä kestävästi. Menoleikkaukset yhdistettyinä veronkevennyksiin eivät tasapainota julkista taloutta. Nämä toimenpiteet pienentävät julkista sektoria ja mahdollisuutta pitää sisäinen turvallisuus riittävänä.

Julkinen talous on kestämättömässä tilanteessa, kun väestörakenteen ikääntyessä menot kasvavat, mutta samalla verotulot pienenevät. Tämän vuoksi julkista taloutta on käytännössä mahdoton tasapainottaa ilman tulopuolen päätösperäistä vahvistamista. Tämä tarkoittaa, että oikeudenmukaisia verouudistuksia tarvitaan hyvinvointivaltion ja -palveluiden turvaamiseen.

JHL on esittänyt kuutta eri verouudistusta Taloustieteen emeritusprofessori Matti Tuomalan julkaisussa ”Suomi tarvitsee oikeudenmukaisia verouudistuksia.”[1] file:///C:/Users/paiviNI/Downloads/Suomi_tarvitsee_oikeudenmukaisia_verouudistuksia.pdf

Näistä esimerkkinä nostettakoon listaamattomien yritysten osinkoverotuksen uudistus, joka on saanut laajaa hyväksyntää ekonomistikunnassa, tuottavuuslautakunnassa ja jopa valtiovarainministeriössä. Tulopuolen vahvistaminen tällä, tai muilla keinoilla on välttämätöntä, että julkinen talous ja julkiset palvelut voidaan turvata.

Valtionhallinnon toimintamenosäästöt ja tuottavuusohjelma

Hallitusohjelmassa päätetyllä valtionhallinnon tuottavuusohjelmalla tavoitellaan 243 milj. euron pysyvää säästöä vuodesta 2027 alkaen. Valtion tuottavuusohjelma ei ole uusi asia. Valtion tuottavuusohjelman arvostelu koveni vuonna 2010. Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan ohjelma ei lisännyt tuottavuutta, vaikka valtiolta on vähennetty noin 8 000 työpaikkaa. Valtion henkilöstön vähentäminen ei voi olla itseisarvo. Henkilöstövähennykset voivat olla Venäjän hyökkäyssodan aikana erittäin fataaleja. Suomen on kyettävä kriisiaikana toimia nopeasti ja tehokkaasti. Henkilöstöleikkaukset eivät voi olla itsetarkoitus valtiontalouden rahoituksen hetkittäiseen parantamiseen. Hallinnonalojen tuottavuusohjelmien on tuettava huoltovarmuuden ja turvallisuuden kestävyyttä sekä sitä, että Suomi voi toimia mahdollisissa kriiseissä vahvasti ja tehokkaasti.

Henkilöstön riittävyys ja tehokkuus testattiin pandemia Covid-19 aikana. Suomi eli kriisissä ja siitä selvittiin vahvan julkisen sektorin voimin.

Leikkausten vaikutus julkisten palveluiden työntekijöihin

Tuottavuusohjelman henkilöstöleikkaukset ovat rasittavat työyhteisöjä. Jo nyt henkilöstö on ylityöllistetty. Leikattavat henkilöstömäärät siirtävät lisätöitä hallinnonaloille jääville työntekijöille. Oletettavaa on perustuen erilaisiin henkilöstötutkimuksiin, että henkilöstön sairastavuus lisääntyy ja henkilöstömenojen kustannusten kasvu jatkuu.

Maahanmuuttoviraston ja valtion vastaanottokeskukset

Hallitusohjelmassa maahanmuuton kokonaisuus esitetään pääsääntöisesti leikkausten ja kiristysten kohteena. Talousarviossa on kuitenkin kiitettäviä lisäpanostuksia esimerkiksi hakemusten digitaaliseen käsittelyyn. Säästöjä löytyy, mutta maahanmuuton osalta leijonanosa niistä kertyy *päivitetyistä maahanmuuton olettamista*, jotka voivat osoittautua epätarkoituksenmukaisiksi tai epärealistisiksi.

Tilanteessa, jossa väestö vanhenee ja osaavasta työvoimasta on pulaa, talousarviossa oletetaan, että työperusteinen maahanmuutto pysyy nykytasolla, kansainvälisten opiskelijoiden määrä vähenee ja suurimpana tekijänä tilapäisen suojelun tarve jopa romahtaa. Kaksi ensimmäistä ovat epätarkoituksenmukaisia olettamia, tavoitteen pitäisi olla sekä työperäisen maahanmuuton että kansainvälisten opiskelijoiden määrän lisääminen. Tilapäisen suojelun tarve kasvaa entisestään lisääntyneistä sotatoimista Suomen ja Euroopan lähialueilla. mm. Israelin ja Palestiinan sodan vuoksi.

Maahanmuuttovirasto on sisäisen turvallisuuden ja koheesion koordinaattori. Viraston toimivuus on tae toimivasta pakolais- ja maahanmuuttopolitiikasta. Vastaanottokeskusten toiminnallisuuteen on panosotettava.

Poliisihallinto

Poliisihallinnossa valtion hallinnon säästöt aiheuttavat mittavan organisaatiouudistuksen hallinnossa, kun rahoitus ei nouse inflaation myötä, vaan hallinnon on suoriuduttava entisillä resursseilla tehokkaammin. Toki operatiivista henkilökuntaa on lisätty, mutta muuten käytössä olevat määrärahat supistuvat. Organisaatiouudistuksissa on riskinsä, käytännössä tulokset näkyvät vasta muutaman vuoden kuluttua, prosessit myös kuormittavat henkilöstöä.

Partioivien poliisien määrä on laskeva, vaikka operatiivisen henkilökunnan määrä nousee. Olemme arvioineet, että haalariasuisten poliisien määrä on laskenut jopa 8 %

vuodesta 2015. Erityisesti kasvavissa kaupungeissa tämä on ongelma. Tällä hetkellä monissa poliisiyksiköissä on toimintamenovajetta jo vuodelle 2024, koska kustannukset ovat nousseet, mutta niitä ei ole kompensoitu, silti työt pitäisi suorittaa. Tämä vaikuttaa kansalaisille näkyvään haalariasuisen poliisin toimintaan, esimerkiksi poliisin liikenneryhmien toimintasädettä on pienennetty, koska pyritään välttämään partioinnista aiheutuvia haittatyökorvauksia ja muita kustannuksia. Tämä tulee näkymään siten, että poliisin perus- ja hälytystehtävissä partioivia poliiseja näkyy yhä vähemmän maakunnissa ja kansalaisten keskuudessa, jolloin liikenneturvallisuuden ja hälytystehtävien hoitaminen heikentyy. Poliisivankilat tarvitsevat riittävät resurssit ja tarpeeksi vartijoita, jotta asiakkaiden sekä henkilöstön olosuhteet ja hyvinvointi voidaan taata. Jos määrärahat ajetaan säästösyistä näin alas, kun ne on nyt ajettu, niin se suoraan vaarantaa vapautensa menettäneiden oikeuden turvalliseen säilyttämiseen sekä henkilöstön työturvallisuuden. Suorittavan portaan töissä joudutaan poliisissa jo nyt käyttämään paljon ylitöitä.

Yhteistoimintaneuvottelut suojelupoliisissa ovat erittäin huolestuttavat. Elämme haastavaa geopoliittista aikaa ja tutkintaa pitäisi lisätä, eikä vähentää. Yhteistoimintaneuvottelut lamaannuttavat henkilöstö voimavaroja ja hyvinvointia pitkäksi aikaa. Suomen sisäinen turvallisuus edellyttää riittäviä resursseja, jotta henkilöstö pystyy suorittamaan työnsä hyvin ja jaksaa työssään pitkään. Tällä hetkellä työtilanne kuormittaa ja näkyy jaksamisongelmina työyhteisöissä. Pidemmän päälle tällainen aiheuttaa henkilöstön vaihtuvuutta, joka ei suuremmissa mittakaavoissa ole työnantajan etu. Organisaation ja tehtävien uudistamiseen tarvitaan aikaa ja investointeja erityisesti tässä digitalisoituvassa ajassa. Täytyy myös ymmärtää, että suuri osa poliisin työstä on ihmisten tekemää ja paikkasidonnaista. Tämä vaatii riittävät resurssit. Leikkaaminen poliisin määrärahoista on lyhytnäköistä ja voi johtaa huonoihin lopputulemiin sisäisen turvallisuuden kannalta.

Hätäkeskuslaitos

Hätäkeskuslaitoksen perustehtävänä on vastaanottaa ja välittää hätäilmoitukset. Hätäkeskuslaitos tuottaa hätäkeskuspalvelut koko Suomessa Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Hätäkeskuslaitoksen tehtävänä on eri puolilla maata ottaa vastaan pelastus-, poliisi-, sosiaali- ja terveystoimen toimialaan kuuluvia hätäilmoituksia sekä muita ihmisten, ympäristön ja omaisuuden turvallisuuteen liittyviä ilmoituksia ja välittää ne edelleen auttaville eri viranomaisille ja yhteistyökumppaneille. Venäjän hyökkäyssodan myötä hätäkeskuksen rooli on kasvanut mm. drone-ilmoitusten vuoksi.

Hätäkeskustoiminnasta säädetään lailla hätäkeskustoiminnasta (692/2010) sekä asetuksella (877/2010). Laki hätäkeskustoiminnasta astui voimaan 1.1.2011. Lain tarkoituksena on edistää väestön turvallisuutta, järjestää uudelleen hätäkeskuspalveluiden tuottaminen sekä parantaa palveluiden saatavuutta ja laatua.

Ilman osaavaa ja sitoutunutta henkilöstöä hätäkeskuslaitos ei kykene tuottamaan laadukasta hätäkeskuspalvelua. Hätäkeskuslaitoksen haasteena on ollut saada riittävästi henkilöstä töihin. Tuottavuusohjelman leikkaukset eivät paranna hätäkeskuslaitoksen toimintaa ja ne uhkaavat kokonaisturvallisuuden toimivuutta.

Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitos perustehtävä on olla Suomen turvana kaikissa oloissa. Rajaturvallisuus sekä puolustusvalmius on taattava aikana, jolloin Venäjä pyrkii toimillaan horjuttamaan Suomen ja Euroopan turvallisuutta.

Poliisin, Rajan ja Tullin (PTR) yhteistyötä tulee syventää.

Pelastustoimi

Pelastustoimen perustehtävä perustuu valmiusorganisaation. Suomessa on alueita, joissa on vaikea saada pelastusasemille henkilökuntaa. Pelastajakoulutuksen alueellistaminen voisi olla yksi ratkaisu siten, että päävastuu on Pelastusopistolla Kuopiossa. Ylipäänsä pelastustoimen osalta olisi erinomainen aika perustaa työryhmä, joka käy läpi pelastustoimen haasteita.

Pelastustoimen on toimittava erinomaisesti muiden turvallisuusviranomaisten rinnalla. Kuntien turvallisuusselvitykset ja -harjoitukset ovat keränneet eri turvallisuusviranomaiset harjoittelemaan toimintaa yhdessä, jolloin valmius työnjako ja osaaminen ovat kunnossa.

Tulli

Tullin perustehtävässä on mm. kohdentaa valvontaa ja rikostorjuntaa toimintaympäristössä tapahtuvien jatkuvien muutosten mukaan. Se huolehtii tehtäväalueen yhteiskunnan kokonaisturvallisuudesta. Häiriöttömän ulkomaankaupan turvaaminen auttaa myös ylläpitämään kansallista huoltovarmuutta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

Poliisin huolena on nuorisotoimen, koulujen, lastensuojelun, varhaiskasvatuksen, sosiaalitoimen ja kodin yhteistyö. Poliisihallituksen puheenvuoroissa on tuotu esiin, että näillä toimilla on merkitystä Suomen sisäisen turvallisuuden haltuunottoon merkittävästi. Yhteiskunnan etu on, että edellä mainittu kokonaisuus saa tarvittavat resurssit.

Rikosseuraamusvirasto

Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenoihin saatiin turvatekniikan uusimiseen kertaluontoisena lisäyksenä 4,7 miljoonaa euroa sekä vuonna 2025 pysyvä lisäys on 1,75 miljoonaa euroa, kokonaisuutena 6,45 miljoonan euron lisäys mikä on erittäin tärkeää. On tärkeää seurata, että summa käytetään juuri yksiköiden turvatekniikan parantamiseen eikä käytetä heikossa taloustilanteessa muuhun toimintaan. Ensikertalaisuuden säännösten muuttamiseen ohjattiin lisäksi 656 000 euroa, se tulee tarpeeseen.

Suurena ongelmana tällä hetkellä vankiloissa on suuri vankimäärä, useassa vankilassa mennään yli 100 % käyttöasteella. Se lisää merkittävästi turvallisuusriskejä vankiloissa. Henkilökuntamäärään rikosseuraamuslaitos tarvitsee myös nopeasti selkeää panostusta, henkilöstökuntapula vaarantaa henkilöstön sekä vankien turvallisuuden. Vankimäärän lisääntyessä tarvitsemme nopeasti myös uusia vankipaikkoja nykyisten yksiköiden lisäksi, uudet vankilahankkeet pitää saada nopeasti käyntiin.

Talousarvioesityksessä rikosseuraamuslaitokselle asetetaan tavoitteeksi valvotun koevapauden kautta vapautuneiden määrän lisäämistä 25 prosenttiin, vuoden 2024 arvio oli 23 prosenttia. Lisäksi esityksessä pyritään myös avolaitosvankien määrää nostaa 46 prosenttiin, vuonna 2024 arvio on 44 prosenttia. Tiukassa taloustilanteessa ei tule tinkiä koevapaus eikä avolaitokseen sijoittamisen kriteereistä.

Tällä hetkellä avolaitoksissa vankeusrangaistusta suorittavia vankeja on todella paljon, joiden oikea paikka ei tässä vaiheessa vielä olisi avolaitossijoitus. Lisäksi viime vuosina on avolaitoksissa henkilöstön mukaan lisääntynyt päihderikkomuksen tehneen vangin jääminen edelleen avolaitokseen, vaikka aikaisemmin suurin osa päihderikkomuksen tehneistä vangeista joutui takaisin suljettuun vankilaan. Vangeilta vaaditaan päihteettömyyttä ja jos rikkomuksista ei tule seuraamuksia, silloin emme tue vangin kuntoutusta päihteettömyyteen.

Avolaitosmäärärahoja leikataan kolmella miljoonalla eurolla, mikä tulee merkitsemään sitä, että avolaitoksiin sijoitetaan jatkossa enemmän ilman toimintaa olevia vankeja, koska työtoimintaa on jatkossa tarjolla vähemmän kolmen miljoonan euron leikkauksen

takia. Työtoiminta on erittäin tärkeä osa vankien kuntoutumiselle sekä yhteiskuntaan sijoittamiselle.

Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstö on erittäin kuormittunut sekä työhyvinvointi on heikolla tasolla jatkuvien henkilöstövajauksien vuoksi. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävä on kuntouttaa vangit yhteiskuntaan ja jos henkilökuntamitoitusta ei saada kuntoon, tämä tulee vaarantamaan vankien kuntoutuksen ja sillä on suuret vaikutukset myös yhteiskunnan turvallisuuteen. Rikosseuraamuslaitos tarvitsee lisää henkilökuntaa välittömästi ja lisäksi uusien vankiloiden rakennushankkeiden käynnistämistä, siihen tarvitaan rahoitusta nopealla aikataululla.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry

Håkan Ekström
puheenjohtaja

Mari Keturi
toimialajohtaja

Lisätietoja: Päivi Niemi-Laine,
yhteiskuntasuhdejohtaja
paivi.niemi-laine@jhl.fi